

Česko-lužický věstník

číslo 7–8 /
červenec–srpen 2015

ročník XXV

Jan Hejduška

Wuznaće

Mjehke zwuki přez mysl ćahnu,
hdyž do trunow duše sahnu.
Jena melodija klinči
cunjo, šumjo z mocu brinči:
sym dobry Ći...

Wutroba hdyž z juskom skače,
woko tajne sylzy pláče,
njekhabľajo jima kruće
nutrinow so swěrne ćuće:
sym dobry Ći...

Njeh tež swět so na mnje měři,
zlósc a hida zuby šćeri,
njeh so zroća wšitcy klubu,
mrějo hišće šeptac budu:
sym dobry Ći!

Vyznání

Do strun duše ruka sáhne,
něžný zvuk mi myslí táhne.
Jeden nápěv zní v ní milý,
zvučí, šumí plný síly:
ráda mě máš...

Radostně když srdce skáče,
oko tajné slzy pláče,
moje nitro zaplavuje
cit, jenž nezapochybje:
ráda mě máš...

Jen ať na mne cení zuby
celý svět ten zlý a hrubý,
ať mě všichni spolu drtí,
šeptat budu ještě v smrti:
ráda mě máš!

Faksimile titulní strany časopisu *Gmejnska heja* (Obecní právo), který vydávali studenti spolku Serbowka v Praze po zákazu lužickosrbských tiskovin v Německu v letech 1937–1938, foto archiv Hórnikovy knihovny.

Gmejnska heja 1937–1938, č. 3 vyšlo 11. 12. 1937, str. 3.
Překlad Zuzana Bláhová-Sklenářová.

Jan Hejduška se narodil 14. listopadu 1914 v Njebjelčicích. V letech 1930–1937 studoval gymnázium v českém Bohosudově, v letech 1933–1937 byl členem spolku Serbowka. Z literární pozůstalosti nadějněho autora se dochovaly tři básně v časopise *Gmejnska heja*, deník a řada dopisů. Zemřel v dubnu 1944 v Řecku. Další informace a ukázky z jeho díla jsou obsaženy v článku Jurije Luščanského, který vyšel v listopadu 1994 v časopise *Rozhlad* v rubrice *Na wopominanje*.

Jan Hejduška v roce 1936, foto archiv časopisu *Rozhlad*.

Z DOMOVA

► **Povídání o Lužici a slepské zpěvy a tance**

Národopisné museum, které sídlí v letohrádku Kinských pod Petřínskými sady v Praze, dlouhodobě věnuje poměrně velkou pozornost Lužici. V sobotu 30. května 2015 uspořádalo další akci, tentokrát věnovanou Slepsku.

Adam Votruba nejdříve návštěvníky seznámil se základními kulturně historickými fakty. Ve své přednášce se zaměřil na lužickosrbský jazykový ostrov z etnografického

Serbski folklorny ansambl Slepko na schodech Letohrádku Kinských v Praze, foto Borbora Zydžic.

pohledu. Poukázal na to, že Lužičtí Srbové s ostatními západoslovanskými etniky přímo nesousedí a folklorní jevy se proto nemohou volně přesouvat. To dokládá na příkladu lidových písní, kdy původní lužickosrbské lidové písně jsou od ostatních západoslovanských odlišné. Můžeme v nich však najít zachované archaické prvky, jako např. nerýmované texty, desetislabičný verš (srov. jihoslovanský „desaterac“), archaické tóniny (např. také dórskou), předtaktí (v německých písních časté, ale v českých – kde je důraz na první slabice – chybí). Všechny tyto jevy Votruba demonstroval na písni „Ha Serbjo so do Němcow hotowachu“, o které se vedou spory, zda skutečně pochází z 10. století, anebo je to podvrh podobně jako české Rukopisy.

Posluchači se poměrně podrobně dozvěděli také o Krabatovi, nejznámější postavě lužickosrbských pověstí. Votruba osvětlil publiku historické kořeny tohoto příběhu, který je inspirován osudy Janka Šajatoviće (viz ČLUV 2014/09), chorvatského šlechtice, jenž za úspěchy v bojích proti Turkům obdržel od saského kurfiřta pozemky v Lužici. Tam tehdy vzbuzoval zájem a respekt svou odlišností jak ve víře a v jazyce, tak zřejmě také ve vzhledu, způsobu života apod.

Votruba neopomněl ani další výrazné lužickosrbské folklorní jevy a některé doložil za pomoci obrazů Ludvíka Kuby, jež muzeum vlastní. Na závěr představil region Slepko, který leží na severu Horní Lužice, a jehož dialekt tvoří přechod mezi horní a dolnolužickou srbštinou. Místním vesnicím, a tím i slepskému nářečí a tradicím však v brzké době hrozí zánik v důsledku

těžby hnědého uhlí, která je již pro tuto oblast schválena.

V druhé části večera pak vystoupil Serbski folklorny ansambl Slepko. Asi třicítka hudebníků, zpěváků a tanečníků v slepských lidových krojích předvedla slepské písně a tance. Na závěr si i návštěvníci mohli vyzkoušet tanec k písni Daj mi jedno jejkko. Umělecká vedoucí souboru, Češka Alena Kubátová, kroky vysvětlila a předvedla a odvážlivci si pak zatancovali se členy souboru, což bylo velmi působivé, uvolněné a přátelské zakončení celého programu.

Eliška Papcunová

► (SN 18. 5.) **21. mezinárodní Pražského knižního veletrhu „Svět knihy“ se opět účastnilo nakladatelství Domovina.** Návštěvníci jeho stánku se zajímali o aktuální informace o Lužických Srbech i o publikace. Největší zájem byl o učebnice lužické srbštiny, např. *Rěču serbsce*. Také univerzitní knihovny projevíly zájem o jeho odborné publikace.

Z HORNÍ LUŽICE

► (SN 20. 4.) **V dubnu byly zahájeny jubilejní 50. Wojerecké hudební dny,** založené již před půl stoletím. Tehdy festival obsahoval čtyři koncerty, v dnešní době jich čítá již čtrnáct a trvá až do 10. května. Na vystoupeních se podílejí místní, ale i zahraniční umělci, včetně wojereckých mladých hudebníků.

► (SN 29. 4.) **V Hodziji se letos konal již 50. ročník „pálení čarodějnic“.** Organizuje je mládežnický klub, jehož členové jsou ve věku od 20 do 40 let. Dnes si již nikdo nevzpomíná na první pálení čarodějnic v Hodziji, jde o tradici, pěstovanou v lužickosrbských vsích od nepaměti.

► (SN 30. 4.) **Krabatův mlýn v Čorném Chołmci se rozšíří.** V přítomnosti zástupců lužickosrbských institucí a politiků položil Tobias Čížik základní kámen k nové budově *Domu Jurije Brězana*. V nových prostorách se budou konat literární semináře, na nichž se zájemci seznámí s tvorbou tohoto významného lužickosrbského spisovatele.

► (KP 3. 5., 14. 6.) **Farář Měrcin Deleńk působil v kulowské farnosti jako duchovní pastýř především lužickosrbských věřících od září 2003 do dubna 2015.** Farnost se s ním rozloučila 26. dubna, k 1. květnu byl Deleńk přeložen do Chrósćic. **Od 1. října se změnilo působiště i tří lužickosrbských kněží.** Dosavadní radworský farář kanovník Ščępan Delan je přeložen

do Ralbic, ralbický farář Michał Nawka do Njebjelčic a njebjelčický Beno Jakubaš do Radwora. Beno Schäffel, vedoucí personálního oddělení biskupského ordinariátu prosí věřící o pochopení s tím, že pastorační služebníci mají být vždy dynamičtí.

► (SN 4. 5.) **Pod názvem „Satkula aneb (s)tvorená krajina“ se uskutečnila v Lužickosrbském muzeu v Budyšině výstava korutanského výtvarníka Karla Vouka.** Obrazový cyklus se zabývá ničením přírody, kultury a identity těžbou uhlí. Sám autor, korutanský Slovinc, uvedl návštěvníky do nitra výstavy. Akci doprovodila skupina Deyzidoxs.

► (SR 5. 5.) **„Ryzí a smíšené“ bylo heslem dvoudenního symposia v budyšinském Lužickosrbském ústavu.** Vědci z Německa, Rakouska a Bulharska se zabývali různými vidy tzv. hybridologie (*jedná se o vědeckou metodu snažící se prolomit tradiční vnímání binárních opozic, např. mezi lužickosrbskou a německou kulturou – pozn. red.*). Tuto perspektivu zavedla před 15 lety tamější vědkyně Elka Černokožewa první publikací z řady Hybridní světy. Nyní se loučí a odchází do důchodu.

► (SR 7. 5.) **V lužickosrbském Sokole proběhla generační výměna.** Na valné hromadě byl novým starostou zvolen Milan Funka z Budyšina. Po 22 letech působení vystřídal dosavadního starostu Achima Kowara.

► (KP 10. 5.) **Na křižovatce nad Horou (Guhra), rodnou vsí lužickosrbského katolického duchovního Jakuba Nowaka († 1938), byl 3. května posvěcen jeho pomník.** Nowak studoval v Praze jako chovanec Lužického semináře v Praze v letech 1887–1890 teologii. Jako farář působil především v Radworu (v letech 1903–1931). Založil tam mj. pobočku Raiffeisenovy záložny (Raiffeisenska lutowarnja), podílel se na založení tamního pěveckého sboru Meja a budyšinského sboru Jednota. Dále připravil roku 1886 přehled lužickosrbského bájesloví, v letech 1897–1905 byl redaktorem časopisu *Serbski Hospodar*, zabýval se vlastivědným bádáním (např. dějinami školy v Radworu) a zřídil v radworském kostele muzeum církevního umění. Roku 1920 vydal knihu *„Wobrazy z cyrkwinskih stawiznow katolskich Serbow“*, zanechal deset divadelních her. Nowak se věnoval i charitativní činnosti a roku 1909 povolal do své farnosti sestry boromejky, aby pečovaly o nemocné a staré lidi a o děti.

► (SN 10. 5., KP 17. 5.) **Nový památník v Njebjelčicích nazvaný „Plomjo a sylzy, nadžija a čerpjenje – Nadja“ připomíná osud totálně nasazených dělníků za druhé světové války.** Pomník byl inspirován osudem Nadi Tokarské, kterou zajali Němci na Ukrajině a která pak pracovala v Njebjelčicích. Odhalení pomníku se místo dnes 91leté Nadi zúčastnil její syn Nikolaj.

► (SN 12. 5., SR 16. 5.) **Konala se slovinško-lužickosrbská výměna divadelních skupin.** Do několika lužických vsí byla pozvána mladá ochotnická skupina korutanské Slovinské kulturní společnosti *Šentjanž* (Svatý Jan), přičemž skupina hrála slovinšsky, ale postarala se i o simultánní překlad do němčiny. Divadelníci se ve své hře „Vaje iz sedenja“ (Cvičení v sezení) zaměřili na předsudky, především vůči Balkáncům, a na namyšlenost obyvatel EU.

► (SN 19. 5.) **V průběhu května na různých místech slavili „Mejemjetanje“** (kácení májí) s tradičními tanci a zpěvy v lidových krojích. Do Worklec dorazilo přibližně 120 lidí. Kolem májky tancovali nejmenší vesničané i žáci základní školy. Proběhla volba májového krále, který si vybral královnu. Celá akce byla zakončena v místním parku posezením u kávy.

► (SN 21. 5.) **V Ralbicích se konal jazykový kurs Lužickosrbské školské společnosti.** Cílem bylo zlepšit výslovnost a jazykové dovednosti lužickosrbských vychovatelů a učitelů. Od února probíhalo vyučování jednou za dva týdny, celkem šlo tedy o 20 hodin. Kurs vedla odbornice z Lužickosrbského ústavu dr. Jana Šolčina.

► (KP 24. 5.) **„Ze zohnowanjom na puć“ se nazývá knižní novinka nakladatelství Domowina,** věnovaná fenoménu poutnictví. Knihu vydal bačoňský farář Gerat Warnar; obsahuje vyprávění např. o Róžantu či Krupce, a také osobní svědectví o putování bývalé abatýše Mariiny Hvězdy Benedikty Wawriek a faráře Bena Šoľty do portugalské Fatimy.

► (SN 4. 6.) **Katoličtí věřící slavili svátek Božího těla.** V procesích přicházeli lidé na mši a poté k venkovnímu oltáři, jako například v klášteře Mariina hvězda v Pančicích-Kukowě nebo v Radworu. Na začátku každého procesí šly družičky, dívky v lidových krojích s květinami.

► (SN 10. 6.) **Jedenáctý Njeswačidelský muzejní svátek přilákal kolem 250 návštěvníků.** V muzeu se konala výstava fotografií dokumentujících boje před 70 lety ve vsi a v okolí. Snímky zachycují válkou zničenou ves a surové přiběhy v období konce

dubna a počátku května 1945. Výstavu instaloval Arnd Lehmann.

► (SR 19. 6.) **Fotbalisté ze západočeského Spáleného Poříčí a hornolužických Ralbic oslavili 50 let přátelství.** Oslava proběhla v Lužici o třetím červnovém vikendu.

► (SR 3. 7.) **Jana Šolčina sledovala úspěšnost projektu Witaj v pěti mateřských školách** po celé Lužici a výsledky představila v nové monografii. Před dvaceti lety přišel učitel Jan Bart s koncepcí jednojazyčné lužickosrbské výuky, okopírovaným v Bretani, na základě něhož se podařilo oživit bretonštinu u nejmladší generace. Výsledky nejsou jednoznačné, ale jedno je jasné: vychovatelka musí být dostatečně motivovaná, aby v převládajícím německém prostředí důsledně používala lužickou srbštinu. To je klíčový faktor další motivace dětí.

► (KP 5. 7.) **Na svátek sv. Jana Křtitele se sešli zástupci tří lužickosrbských farností v Njebjelčicích.** Věnovali se specifikům těchto farností, jež existují v kompaktním katolickém osídlení, na rozdíl od většiny ostatních katolíků drážďansko-míšeňské diecéze, kteří žijí spíše v diaspoře. Zdůrazňovaly se i zvyklosti jednotlivých farností (svatomartinská sbírka v Njebjelčicích, katolická mateřská školka v Radworu a mnoho dalších).

► (SR 9. 7.) **Na konci sezóny Německo-lužickosrbského národního divadla v Budyšině se nejúspěšnější inscenací drama pro děti s názvem „W putach Čorneho pana“ od Lubiny Hajduk-Veljkovičové.** Následuje hra „Mój wuměrjeny kraj“ od Jurije Kocha. V sezóně 2014/15 bylo odehráno 73 představení pro 5000 diváků. Na podzim plánuje divadlo sedm premiér, mimo jiné kus od mladé dramaticky Hanky Jenčec „Crux abo zbóžnik pod ložom“ (tj. Kříž aneb spasitel pod postelí).

► (KP 12. 7.) **V Bukecích se 4. a 5. července konaly 69. lužickosrbské evangelické dny.** Součástí bylo putování pod Čornobohem, loutkové divadlo a bohoslužba, již sloužil superintendent Jan Malink a další protestantští duchovní.

► (KP 12. 7.) **V Radworu se ve dnech 3.–5. července konal druhý ročník mládežnického festivalu k počtě Aloise Andrického.** Uspořádán byl koncert moderní hudby s účastí mnoha mezinárodních skupin, dílny, bohoslužby i utkání v kopané.

Z DOLNÍ LUŽICE

► (NC 29. 4.) **Vlaky ze Žitavy do Berlína lákají turisty na lužickosrbskou kulturu.** Společnost Ostdeutsche Eisenbahn umístila do vlaků, které projíždějí přes Zhořelec, Sle-

po a Chotěbuz, informace s lužickosrbskou tematikou a odkazy na internetové stránky. Vylepené materiály jsou tematicky rozděleny na jednotlivé oblasti Lužice: *Lužickosrbská kultura ve Slepém, Řemesla v Bórkowech, Budyšin jako hlavní město Srbů a Srbské tradice v Lužici.* Texty jsou německy a jsou zaměřeny na turisty, kteří se chtějí s lužickosrbskou tematikou blíže seznámit.

► (SR 4. 5.) **Pücklerův park v Mužakově slavil 1. května 200. výročí založení.** Nadace Svobodného státu Sasko „Fürst-Pückler-Park Bad Muskau“ (tj. Park knížete Pücklera v Lázních Mužakově), která je dnes vlastníkem německé části parku na západním břehu Lužické Nisy, se spojila s různými spolky na organizaci oslav. Mezi akce patří například vlastivědné vycházky, hlavním programem byl jazzový koncert. Právě před dvěma sty lety představil kníže Hermann von Pückler, majitel zdejšího panství, poprvé plány na zřízení přírodního parku. (Více na <http://www.muskauer-park.de/?cat=22.>)

► (NC 6. 5.) **Mezi Wjerbmem a Górami otevřeli novou cyklostezku.** Vede v trase někdejší prašné cesty, nejstarší spojnice těchto obcí. Stavbu plánovali zastupitelé obou obcí delší dobu. 2,2 km cyklostezky stály 286.000 €. Stezka má asfaltový povrch a je 3,5 m široká. Podél ní byly vysazeny stromy a keře v ceně 90.000 €, což si vyloužilo kritiku místní opozice.

► (NC 13. 5.) **Zastupitelé pro lužickosrbské záležitosti se budou scházet každých šest měsíců.** S myšlenkou pravidelných schůzek přišel zemský zástupce pro lužickosrbské záležitosti Martin Gorholt. Společné zasedání zastupitelů z okresů Sprěva-Nisa, Damna-Blata, Horní Blata-Lužice a města Chotěbuzi se zemským zástupcem umožní lepší a průběžnější informovanost a projektech, na kterých jednotliví zastupitelé pracují.

► (NC 20. 5., SN 11. 6.) **V Janšojcích se letos otevře první lužickosrbská škola v Braniborsku,** která byla slavnostně pojmenována Krabatova základní škola. Škola měla lužickosrbský profil, ale dosud jí chyběl status „Serbska šula“. Má v celém kraji největší podíl žáků, kteří se účastní dvojazyčného nebo čistě lužickosrbského vyučování. Navíc spolupracuje s programem Witaj, s janšojským muzeem i s lužickosrbskými institucemi a Dolnolužickosrbským gymnáziem.

► (SR 7. 7.) **Módní návrhářka Sarah Gwiszczová z Lubnjowa spojuje prvky dolnolužickosrbského ženského kroje se současnými styly.** 6. července představila svou novou kolekci v Postupimi v rámci přehlídky Berlin Fashion Week. Mezi výrazné prvky patří blatský škrobený šátek na

hlavu a modrotisk. Její vlastní značka „Wur-lawy“ odkazuje na bájně lužické divoženky.

ZE SASKA A BRANIBORSKA

► (NC 27. 5.) **Braniborská vláda chce snížit počet okresů.** V současné době má Braniborsko čtrnáct okresů, v roce 2019 by jich mohlo být osm až deset. Ze současných čtrnácti okresů mají čtyři status městského okresu, což je obdoba našeho statutárního města. Jedním z nich je také Chotěbuz. Zastupitelé se obávají, že město přijde o své současné kompetence. To by se také mohlo negativně projevit na podpoře lužickosrbských záležitostí.

► (NC 3. 6.) **Vattenfall pořádá konferenci na téma rekultivace.** V rámci „Polního dne“ v Gižkojcích (Geisendorf) diskutovali zemědělci a těžaři o možnostech hospodaření na rekultivovaných plochách. Země-

dělské družstvo ARGE v posledních sedmi letech hospodařilo na sto hektarech rekultivovaného území. Podle nich jsou výnosy rok od roku vyšší. Poslední sezonu již měli výnos osm tun ječmene z jednoho hektaru. Po 30 až 40 letech hospodaření by již mohli dosahovat stejných výsledků jako před zahájením těžby.

► (SN 5. 6.) **Není jisté, zda se letos bude konat lužickosrbská letní škola,** která je již tradicí lipského Ústavu sorabistiky. Ředitel ústavu profesor Edward Warnar je nepřijemně překvapen, neboť ústav letos nedostal příspěvek od lužickosrbské nadace. Veškeré náklady na stravování i bydlení tak připadají účastníkům, kvůli čemuž je jen velmi málo přihlášených.

► (KP 7. 6., 14. 6.) **Berlínská kapitula zvolila drážďansko-míšeňského biskupa dr.**

Heinera Kocha novým berlínským arcibiskupem. Berlínská diecéze je uvolněna po odchodu kardinála Woelkiho do Kolína od září 2013, Koch vedl drážďansko-míšeňské biskupství od roku 2013, zůstává zatím jeho apoštolským administrátorem. Změna má své kritiky, kteří poukazují na velmi časté změny na biskupských i jiných církevních místech a na to, že se východoněmecké diecéze stávají jakýmsi školicím střediskem pro západoněmecké duchovní hodnostáře (již roku 2010 biskup Konrad Zdarsa po třech letech ve Zhořelci odešel do Augšpurku).

Ze Serbských Nowin podává Jitka Polívková, z Nowého Casniku Josef Blažek, ze Serbského rozhlasu Radek Čermák, z Katolského Posola Jan Zdichynec.

TÉMA

Ludovít Štúr a slovanský (lužický) svet

Jana Judinyová

Autorka o tématu přednáška ve Verejnej knižnici Michala Rešetku v Trenčíně dne 28. 4. 2015.

V októbri tohto roku si na Slovensku pripomenieme dvojsté výročie narodenia jedného z najväčších synov slovenského národa, Ludovíta Štúra (28. 10. 1815–12. 1. 1856). Štúr väčšinu svojho krátkého života, nedožil sa ani celých 41 rokov, zasvätil vyšším ideálom, najmä tomu, aby vytvoril, ustanovil slovenský národ. Sám o sebe povedal: „...mysel od útlej mladosti najvrúcnejšie zaujatá mi bola osudmi nášho kmeňa.“ (Slovanstvo a svet budúcnosti). Štúrov život aj jeho práca pre Slovákov sa odohrávali za veľmi nezišlivých podmienok, aj sám hovorí, že je „...človek, ktorý pre život kmeňa nášho všetko vykonal i pretrpel“ (tamže).

Štúr bol novinár, básnik, filozof, estét, poslanec, priam politológ, povedané dnešným slovníkom. Mal výborný prehľad v rôznych oblastiach života. Svet Slovanov ako širší rámec existencie vlastného národa zákonite nemohol uniknúť jeho pozornosti. Slovanov charakterizuje ako „...národ v Európe počtom najväčší, je rozbitý, ... všade len víťaznú káru cudzincov ťahá, iba ako materiál na pohodlné stavby pre iných slúži, a za odmenu za to všetko je potupou zasypaný, hanobením obhádzaný...“ (Slovanstvo a svet budúcnosti). Štúr mal všetky predpoklady nato, aby dobre poznal slovanský svet: vysoký stupeň inteligencie, záujem, tiež hovoril viacerými cudzími jazykmi.

Ludovít Štúr veľa a napokon aj rád cestoval. Po Slovensku, v rámci habsburského mocnárstva (Novohrad, Praha, Hradec Králové, Pešť, Viedeň, Záhreb), aj po cudzine (Nemecko). Prvú zaznamenanú veľkú cestu vykonal v roku 1836. Bola to cesta po Nitrianskej stolici. Cieľom bolo nájsť a zapojiť do národného života vidiecku inteligenciu a schopných jedincov. Posledná známa Štúrova cesta sa uskutočnila v decembri 1854 do Ivanka pri Dunaji k srbskému kniežatovi Michalovi III. Obrenovičovi (vlastnil tu majetok a dal Štúrovi peniaze na podporu slovenských dobrovoľníkov v povstaní v roku 1848); Štúr bol vtedy už pod policajným dozorom v Modre.

Znalosť cudzích jazykov otvárala Štúrovi široké možnosti jednak pri štúdiu, lebo v slovenčine bolo v danom čase málo odborných kníh, a jednak pri poznávaní cudzích kultúr. Od malička bol vedený k štúdiu cudzích jazykov. Ako dvanásťročného ho otec Samuel

Štúr poslal na nižšie gymnázium do Rábu (*mad. Győr – pozn. red.*), aby sa zdokonalil v maďarčine a nemčine. Neskôr na evanjelickom lýceu v Bratislave študoval latinčinu, gréčtinu, francúzštinu, maďarčinu, nemčinu. V rokoch 1838–1840 študuje filozofiu a estetiku na univerzite v Halle, dnešnej Martin-Luther-Universität Halle-Wittenberg; za Štúrových čias to bola Universität Halle-Wittenberg. Je zaujímavé, prečo Štúr šiel študovať práve do Halle, pretože pôvodne pomysľal vybrať sa do Berlína. Ale ako píše skalickému rodákovi a národovcovi Boleslavínovi Vrchovskému v septembri 1838 (požiadal ho o finančnú podporu, Vrchovský mal už vtedy advokátsku kanceláriu v Pešti): „...niekam inam sa obrátiť musím. Na Berlín mi ani pomyslieť nemožno pri ohromnej tamojšej drahoty, pôjdem teda z prinútenia do Halle...“. A v tejto súvislosti spomína aj Trenčín nasledovne: „Bratku, ja som nijako nežobral ani som neprosil o darovanie, ale o vypožičanie peňazí, na ktoré by som bol poslal mojím otcom podpísaný úpis s hypotékou našich v meste Trenčíně sa nachádzajúcich rolí a lúk, ktoré sú však teraz v prenájme.“ (list Boleslavínovi Vrchovskému z 14. 9. 1838).

Štúr hovoril aj viacerými slovanskými jazykmi, napríklad v roku 1836 privítal na zasadnutí Spoločnosti česko-slovenskej v Bratislave poľského hosta Alexandra W. Maciejowského z Varšavy po poľsky: Štúr sympatizoval s poľským bojom za slobodu. Hovoril aj po srbsky, bol v osobnom a písomnom styku napríklad so spomínaným srbským kniežatom Michalom III. Obrenovičom. Štúr podporil v roku 1842 srbských študentov v Bratislave, aby mali svoju katedru na evanjelickom lýceu (list českému národovcovi Josefovi V. Staňkovi z 15. 1. 1842); stretol sa a písal si s ruským slavistom Izmailom Ivanovičom Sreznevským. A napokon, Ludovít Štúr veľmi sympatizoval s najmenším slovanským národom, pozostatkom polabských Slovanov, s Lužickými Srbmi. Bol dlhé roky v osobnom aj písomnom styku s viacerými Lužičanmi, najmä s dr. Bjedrichom Adolfom Klimom, Jánom Arnoštom Smolerom, Handrijom Zejlerom.

Za Štúrových čias Lužica bola a napokon stále aj je najzaujímavejšia bašta Slovanstva. Práve pri Lužických Srboch nachádza Štúr najväčšiu podobnosť s vlastným národom. Oba národy boli malé

a dlhé stáročia utláčané dominantným väčším národom: Lužičania Nemcami a Slováci Maďarmi. Štúr sa osobne presvedčil o živote a postavení Lužických Srbov počas štúdia na univerzite v Halle. Na jar 1839 podnikol cestu do Lužíc a napísal potom pre české *Květy* pútavý cestopis *Cesta do Lužíc (vykonaná zjari 1839)*. Cestopis má rozsah 26 strán veľkosti A5.

Pre rozvoj národného obrodenia lužických Srbov bola Štúrova cesta do Lužíc významná preto, lebo lužickí vlastenci na Štúrovu radu prijali latinské písmo a český pravopis miesto ponemčeného.

Od cesty Ludovíta Štúra za Lužickými Srbmi ubehlo 176 rokov. Zmenilo sa niečo v krajoch polabských Slovanov? Ako vyzerá Lužica dnes? V minulom roku sa mi naskytla príležitosť viackrát navštíviť Hornú Lužicu. V nasledujúcom si dovoľm porovnať dnešný stav Hornej a Dolnej Lužice a jej obyvateľov so stavom, ako ho zachytil pred dávnymi rokmi Ludovít Štúr.

Lužica je región, ktorého najväčšia časť sa rozkladá v Nemecku, menší diel aj v Poľsku. Geograficky ho zo severu vymedzuje rieka Spréva a na juhu česko-nemecká hranica. Člení sa na Hornú a Dolnú Lužicu.

V Štúrových časoch Lužica prináležala Saskému kráľovstvu a Prusku. Dnes sa o územie Lužice delia spolkové krajiny Sasko a Brandembursko. Štúr sa v svojej cestopisnej črte *Cesta do Lužíc* zmiňuje, že v danej oblasti žilo za jeho čias, t.j. v 40. rokoch 19. storočia, približne 80 tisíc Lužických Srbov. S ockivným potešením cituje výrok budyšínskeho mešťanostu (*byl pukmistrem pouze zastupujícím, ale i to bylo u Lužického Srba výjimečné – pozn. red.*) doktora Klina, že „*Lužickí Srbi sú najjasnejšou perlou v saskej korune.*“ So spomínaným budyšínskym mešťanostom a tým nepriamo aj s Ludovítom Štúrom možno vrele súhlasiť. Lužica je naozaj čarovná a veľmi pôvabná zmena v široko-ďaleko sa rozprestierajúcom okolí. Je to špecifický región a myslím, že tomu tak bolo vždy. Preto? Lebo v Lužici sú prepletené dve kultúry, stretajú sa tu dva svety. Síce oba na vysokej kultúrnej úrovni, ale predsa trochu odlišné. A ako je často overené životnou praxou, práve v rôznorodosti a pestroste je skrytá soľ života, uniformita človeka postupne unaví. V Lužici sa snúbi slovanská uvoľnenosť, tradície, farebnosť, s nemeckou disciplínou a systematickosťou.

V styku s obyvateľmi Lužice Štúr ako citlivý ľudský seizmograf zachytil viacero rozporností medzi slovanským a nemeckým živlom, a najmä sťažnosti Lužičanov na násilné ponemčovanie. Dnes je problém inde. Obe etniká, žijúce v tejto oblasti, kvári skôr ekonomická situácia, ktorá je však pre Lužických Srbov spojená ešte aj so stratou národnej identity. V Lužici dnes nejde o priamočiaru germanizáciu ako v určitých obdobiach v minulosti. Práve naopak, zo strany ústrednej nemeckej vlády a príslušných spolkových krajín sa vynakladajú pomerne značné prostriedky na lužicko-srbské školstvo a kultúru. Dnes sa Lužica borí s hospodárskou germanizáciou. Najmä preto, že sa v tomto regióne nachádzajú povrchové ložiská hnedého uhlia a kaolínu. Ako všetko, aj táto prednosť má svoj rub a líce. Na jednej strane stojí prírodné bohatstvo, ktoré vylepšuje hospodársku situáciu a zlepšuje životnú úroveň obyvateľov Lužice, na druhej strane prichádza pre rozšírenie ťažby k vysídlovaniu a zániku lužických osídlení, ba pre hospodársky rast a bohatnutie určitých vrstiev spoločnosti sú ohrozené aj niektoré historické miesta, napríklad najstaršie mariánske pútnické miesto v Nemecku *Róžant*. Teda nie pre germanizačné snahy majoritného obyvateľstva, ako tomu bolo v dávnejšej minulosti ba ešte aj počas nacistickej éry, ale kvôli hospodárskym záujmom a práci Lužičania dnes často opúšťajú svoje tradičné osídlenia, asimilujú sa s väčšinovým nemeckým obyvateľstvom a strácajú tak svoj jazyk a väzby na lužickú komunitu. Po pravde treba dodať, že v záujme hospodárskej prosperity podporuje ťažbu nerastného bohatstva na území Lužice aj predseda vlády štátu Sasko, Stanislaw Tillich, sám Lužický Srb (pochádza z obce Nowa Wjeska a žije v hornolužickej obci Pančicy-Kukow). Aj tu aj teraz existuje podobnosť so slovenským národom. Do nedávnej minulosti silný maďarizačný tlak zo strany vrchnosti, v novej dobe všemocná ruka ekonomiky ovplyvňuje takmer všetko, zmýšľanie a povedomie našich ľudí nevnímajú.

Štúra veľmi upútal vzhľad Lužičanov a nachádza podobnosť so svojím rodom: *Mužskí sú zväčša urastenej postavy a mocného tela, ženy tiež krásneho vzrastu, očí – ako vôbec u Slovanov – bystrých a prenikavých, sviežich líc, tváre okrúhlejšej. Biela pleť odiata ešte v národnom kroji, ktorý sa nevelmi líši od obleku našich driechnych Slovaniek.*

Všima si tiež striedmosť a počestnosť Lužičanov a dokumentuje vlastnou skúsenosťou: Lužičan, ktorého na ceste do Kamjenca požiadal o pomoc pri nesení batožiny, mu nielenže pomohol, ale prijal za svoju službu len časť ponúkanej odmeny, lebo sa mu videlo, že mu Štúr dáva priveľa.

Na potulkách Lužicou si Štúr tiež dobre všimol a zaznamenal nábožnosť Lužičanov. Keby navštívil Lužicu dnes, možno by sa aj začudoval, ako pestro Lužickí Srbi ešte stále oslavujú cirkevné sviatky a kolko zvykov si s nimi pospájali. Vari najpestrejšie prebieha v Lužici Veľká noc, kedy sa konajú chýrne veľkonočné jazdy Lužických Srbov. Približne od konca 15. storočia pretrvávajú na veľkonočnú nedeľu v katolíckej Lužici zvyk, že si určité dve (párové) obce oznamujú radostnú zvesť zmŕtvychvstania Krista. Muži oblečení v čiernych zvrchníkoch, s cylindrami na hlave, vyrážajú na slávnostne ozdobených koňoch odovzdať radostnú zvesť obyvateľom partnerskej obce. Takýmito párovými obcami sú napríklad aj osady Njebjelčicy a Wotrow. Veľkonočné jazdy sa doteraz konajú medzi vybranými obcami na Hornej Lužici a sú aj v centre pozornosti cestovných kancelárií, ktoré vždy nájdu dostatok záujemcov o túto tradičnú atrakciu Lužice. Populárne sú tiež procesie na sviatok Božieho tela, ktoré si partnerské lužicko-srbské osady (aj Njebjelčicy) organizujú spoločne. Na rozdiel od našich krajov na procesiách Božieho tela sa v Lužici doteraz zúčastňujú dievčatá – družičky oblečené v miestnych krojoch.

Štúr zaznamenal, že lužicko-srbské obyvateľstvo sa koncentruje predovšetkým na vidieku a tam počuť aj najviac slovanskú reč. Zdôvodňuje to slovami: „*Slovanmi obývaná zem je pôda zväčša úrodná, ... ako aj ich prirodzená náklonnosť a záľuba v roľníctve... U prostého ľudu ešte najviac sa dopočúješ slovanských názvov...*“ Sústreďenie lužicko-srbského obyvateľstva na vidieku a v mestách koncentrácia viac-menej nemeckého obyvateľstva pretrvávajú do našich dní. Pretože Lužičania žili viac-menej na vidieku, obkružení kopcami, vytvárali si takto uzavreté celky a preto si aj lepšie zachovali svoje tradície.

Ludovít Štúr, ako pragmatik, vidí jasne súvislosť stavu národa a jeho rozvoja s jeho hospodárskym postavením, nabáda k zbohatnutiu a nadobudnutiu hospodárskej sily. A to nielen Lužických Srbov. Očividne myslí aj na svojich: „*Ak teda chceme druhé (myslí na národné školstvo, kultúru, úradu), musíme chcieť aj prvé (zbohatnúť).*“

Popri tom Štúr zaznamenáva aj pokusy uvedomelej lužickej inteligencie udržať si jazyk, slovesnosť a národné aktivity. V črte opisuje svoju návštevu na gymnáziu v Budyšíne, kde si desať Lužických Srbov pod vedením „Ernesta Šmalera“ (*Jana Arnošta Smolera, něm. forma jména zní Johann Ernst Schmaler – pozn. red.*) založilo srbskú spoločnosť na pestovanie srbskej reči. So Smolerom Štúr udržiaval aj neskôr styky. Lužičania vôbec mali vždy tendenciu združovať sa, možno aj vzhľadom na svoj malý počet v okružení cudzieho živlu. Veď aj v Prahe si už v roku 1846 založili Serbowku, Towarstwo Serbow Serbskeho seminaru v Praze. Serbowka bola prvým slovanským spolkom v Prahe.

Na Štúra očividne urobilo mocný dojem vydanie diela *Krátka gramatika srbskej reči podľa budyšínskeho nárečia (Kurzgefaßte Grammatik der Sorben-Wendischen Sprache nach dem Budissiner Dialekte)* od Handrija Zejlera. Toto dielo vyšlo v Budyšíne v roku 1830. Zaznamenáva aj pokusy lužických národovcov Smolera a Markusa vydať lužické spevy. V liste Janovi Arnoštovi Smolerovi odobruje jeho úmysel vydávať srbský časopis. Píše si aj so Zejlerom. Zdá sa, že všetky tieto aktivity Štúrovi veľmi imponovali a pravdepodobne mu poslúžili ako podnet vo vlastnej činnosti na Slovensku. Štúr organizoval zbierky kníh aj iné zbierky na Slovensku aj v Čechách pre Lužičanov, spomína to v liste Lužickej mládeži, ktorý odosiela 23. marca 1840 z Halle. V tomto liste spomína aj knižné dary istého Klosopolského (*Karl August Mosig von Aehrenfeld, právnik a veľkostatkár, príznivec lužicko-srbského národného hnutí, posrbštil si jméno na Korla Awgust*

Mosak-Kłosopólski – pozn. red.), a skutočnosť, že pán (*Handrij* – pozn. red.) Lubjenski pracuje na srbskom slovníku. Aj po odchode z Nemecka sleduje dianie v Lužici, napr. v liste českému vlastencovi Václavovi Staňkovi spomína, že dostal niekoľko čísel lužického časopisu *Jutnička* (vychádzal len v 1842, potom ho nahradila **Tydzenska nowina - Serbske powěsće za hornich Łužičanow**. Redaktorom bol Handrij Zejler a neskôr Jan Arnošt Smoler. Štúr oceňoval, že hoci Lužických Srbov v porovnaní s inými slovanskými národmi bolo (aj je) najmenej, ich aktivity častokrát predstihujú aj veľké slovanské národy.

Časy sa naozaj zmenili. Lužickí Srbi sú dnes v Nemecku oficiálne uznanou národnostnou menšinou. Ústredná vláda v Berlíne podporuje aktivity Lužických Srbov.

V ústave spolkových zemí Sasko a Brandenbursko, v ktorých Lužickí Srbi žijú, je zakotvené, že lužickosrbský jazyk a kultúra sú chránené, to taktiež stojí v školskom zákone. Dnes skôr hospodárske okolnosti spôsobujú vysídľovanie lužicko-srbských obcí a rozptyl a zánik lužického povedomia. Vlády spolkových krajín Sasko, kam patrí Horná Lužica, a Brandenburska, kam patrí Dolná Lužica, podporujú lužicko-srbské školstvo a spoločenské aktivity. Len v Dolnej Lužici funguje 35 vzdelávacích zariadení, v ktorých sa deti učia lužickej srbčine: škôlky, dvojjazyčné školy, školy, Dolnosrbské gymnázium v Chotebuzi, pracuje Škola dolnosrbského jazyka a kultúry pre vzdelávanie dospelých.

V hornolužickom Budyšíne stále existuje lužicko-srbské gymnázium, to isté ako za Štúrových čias. V celej Lužici sú rozšírené škôlky Witaj, učiace systémom vnorenia sa do jazyka pri hre. V Budyšíne pracuje vydavateľstvo Domowina (založené v roku 1912), ktoré vydáva za podpory štátu knihy v lužickej srbčine. Na Lipskej univerzite, kde za Štúrových čias pracovalo srbské tovaríšstvo, dnes funguje Ústav sorabistiky na pestovanie jazyka a kultúry, na jeho čele stojí profesor Edward Wornar.

Je tu ešte jedna zaujímavosť, ktorú si možno vysvetliť ako znak, že Lužickí Srbi cítia prináležitosť k ostatným Slovanom:

V blízkosti lužickej osady Bačoň stojí na jednej z jakubských ciest do Compostely imponujúci Miléniový pomník. Ide o súsošie sv. Cyrila a Metoda, ktoré dali v roku 2000 postaviť katolícki Lužickí Srbi s podporou obyvateľov dvojjazyčnej Lužice ako znak svojej vďaky za dar kresťanskej viery. Zároveň tým veľmi pôsobivo vyjadrili svoju spolupatričnosť k Veľkej Morave a Slovanstvu vôbec. Svätci stoja akoby na mohutnom oltárnom kameni, ktorý symbolizuje Ježiša Krista ako základ kresťanskej viery. Priestranstvo pred pomníkom je posiate väčšími aj menšími kameňmi, z ktorých vyčnievajú naklonené kríže. Pripomínajú, že mnohí poslovia viery zanechávali podobné kamene a kríže ako znak viery. Jediný pomník sv. Cyrila a Metoda na nemeckej pôde stojí vďaka Spolku sv. Cyrila a Metoda z Budyšína (Towarstwo Cyrila a Metoda). Umelecké stvárnenie uskutočnil výtvaník Dobrosław Bagiński z Lublinu.

Na záver si dovoľím citovať Štúrovu výzvu, v ktorej je zakotvený odkaz aj nám:

„Lužice! Videl som rodákov, videl posvätné pamiatky vaše! Tieto sa rúcajú a oni rednú, s každým dňom sa blížia k západu! Vzmúžte sa! Učte sa z príkladu vyhynulých pobratancov, že aj vám nastáva podobný osud, ak sa celou dušou neujmete dedičstva, odkázaného vám otcami a zomrelými bratmi. Chránite poklady národné a prechovajte ich k lepšej budúcnosti!“

Ludovít Štúr: *Cesta do Lužic* (vykonaná z jari 1839)

Literatura:

Štúr, Ludovít: Slovanstvo a svet budúcnosti (Das Slawentum und die Welt der Zukunft, vydané cca v 1851)

Štúr, Ludovít: Boleslavínovi Vrchovskému, list, v Bratislave, 1838 dňa 14. septembra

Štúr, Ludovít: Janovi Arnoštovi Smolerovi, list, v Halle 1840 dňa 5. januára

Štúr, Ludovít: *Cesta do Lužic*, cestopis, pôvodne uverejnený v Časopise českého múzea, IV. zväzok na rok 1839

Peter Huckauf, MEZUMROČAN. Sborník českých překladů básní Petera Huckaufa. Městská knihovna Varnsdorf 2014, 75 s. ISBN 978-80-86409-45-0.

Od druhej poloviny devadesiatých let se ve varnsdorfské městské knihovně každoročně koná Svátek lužickosrbské poezie. Jméno Petera Huckaufa (1940) je s tímto setkáním spojeno už od počátku. Německý básník se již dříve účastnil literárního života v Lužici a vystupuje na akcích, které prezentují sounáležitost básníků napříč malými i velkými národy. Spolupráce s organizátory varnsdorfských setkání trvá dodnes a vyústila v přátelský vztah s pravidelnými účastníky. A nakonec i ve sborník překladů jeho básní – nejen těch, které v průběhu dvou dekád ve Varnsdorfu prezentoval. Výbor nazvaný *Mezumročan*

editorsky připravil Milan Hrabal. O překlad/přebásnění do češtiny se kromě zmíněného editora zasloužili Markéta Bábková, Ilona Martinovská, Nikola Mizerová, Luboš Příhoda, † Frank Zeinar a Veronika Zeinarová. Německé originály básní se z velké části nalézají v souboru *Gedichte und Texte aus der Lausitz* (Potsdam 2014), který připravila editorská dvojice Madlena Norbergová a Peter Kosta.

Huckaufův vztah k Lužici a zde sídlícímu malému národu není nahodilý. Ve svých 35 letech začal objevovat lužickosrbské stopy ve svém příbuzenstvu (básníkův otec pocházel z dolnolužickosrbské obce Derbna, Peter Huckauf se narodil v Bad Liebenwerdě, tedy v samé blízkosti Lužice) a seznamovat se s tisíciletou lužickosrbskou kulturou. Od roku 2007 je dokonce členem Svazu lužickosrbských umělců.

Když jsem byl požádán, abych knížku recenzoval, zatrnulo ve mně. Huckaufovy básně, tak jak jsem je vnímal na zmíněných Svátcích poezie, pro mne byly vždy náročnou až obtížně srozumitelnou hrou se slovy, zašifrovanými poselstvími. Ale po dvojím prolistování *Mezumročana* jsem zjistil, že to nebude zas tak zlé. Přesto většina básní pro českého čtenáře vyžaduje vysvětlení – obsahují četné odkazy na lužický místopis, dějiny, mytologii, osobnosti... Poznámkový aparát je opravdu bohatý, editorem poctivě zpracovaný (a dle potřeby s autorem konzultovaný); svým rozsahem někdy přesahuje i samotnou báseň.

Jako červená – nebo spíše uhelným prachem zmazaná a roztrpěná – nit se knížkou vine trauma z mizející lužické krajiny i ohrožené národní identity. Lužickosrbské „mene tekel“ je personifikováno v leitmotivu Pšezpóldnice, příbuzné naší Polednici, připravené bez milosti nás trestat za plundrování krajiny. Ano, ty uhelné doly, jimiž utrpěla část Lužice (ve smyslu krajiny i lidu), zaniklé vesnice, řídnoucí hejna ptáků, vymizelé řeky... hořká melancholie z odplyvání toho všeho do přízračného mytologického nenávratna za čarodějem Pumptem, bludičkami, dobrotivými lutky... a po odplynulém zůstávají krajině jen trýznivé přeludy. „Lužice ty / nikdy nevysychající kniho pověstí / stále mě napájíš z písčité půdy / chimér a šifer“ (sloka z básně *Z Mužakovských pahorků I*, věnované zaniklé řece Guslici).

Také ilustrační doprovod sborníčku je autorskou záležitostí: ukázky z vizuální poezie, grafik poskládaných jen z liter, tak představují tvůrčí aktivitu, s níž Huckauf vstoupil i do leckterých galerií.

A ten název? Slovo *mezumroka*, doložené v 10. století, označovalo meziříčí, později konkrétně území mezi toky Labe a Černého Halštrova, odkud básník pochází.¹

Huckaufova poezie není významově jednoduchá. Pro překladatele je tvrdým oříškem a svým čtenářům také nic neusnadňuje. Kdo však obětuje trochu námahy a zkusí proniknout do světa *Mezumročanovy*

¹ Pro název sbírky použil editor překlad originálního *Mezumrokaner* z básně „Jednomu polskému kartografovi I“ – pozn. red.

poetiky, nebude litovat. Ostatně pro takové čtenáře autor své verše píše, neboť jen od těch, kdo jsou ochotni podniknout cestu pod povrch slov, lze očekávat porozumění pro bolesti krajiny a lidí v ní.

Martin Havlíček

Jana Tischerová, MATĚJ V. JÄCKEL – SOCHAŘ ČESKÉHO BAROKA. Rybka Publishers, Praha 2013, 734 stran. ISBN 978-80-87067-02-4.

Matěj Václav Jäckel, lužickosrbsky Maćij Wjaclaw Jakula (1655–1738), rodák z hornolužického Kulowa, byl významný barokní sochař a řezbář, který působil zejména v Cechách, zčásti pak na Moravě, v Horní Lužici a Sasku. K jeho nejznámějším dílům patří tři sousoší na Karlově mostě – sv. Anna Samotřetí, Panna Maria se sv. Dominikem a sv. Tomášem Akvinským a Panna Maria se sv. Bernardem. Přestože Jäckelova tvorba znamenala pro české prostředí významný umělecký impuls, v prvních desetiletích 18. století začala ztrácet na kvalitě a nebyla s to konkurovat představitelům mladší sochařské generace M. B. Braunovi a F. M. Brokoffovi. Těto osobnosti, která je výrazem intenzivních česko-hornolužických vztahů v raném novověku, je věnován román *Slavíci kamenného mostu* Tomáš Mlynkec (2008, ČLV informoval 2/2010 s. 13–14, rozhovor s autorem ČLV 5/2011 s. 38–39 – pozn. red.). Před dvěma lety vydala česká historička umění Jana Tischerová odbornou Jäckelovu monografii, jejímuž zhodnocení jsou věnovány následující řádky.

Rozsáhlá monografie odpovídá na mnohaleté volání českého dějepisu umění po novém a kritickém zhodnocení Jäckelova díla, jehož první monografie z pera předního znalce české barokní plastiky Oldřicha J. Blažíčka vyšla před osmdesáti lety. Nové uchopení jäckelovského tématu je proto nanejvýš žádoucí, ačkoliv se dnešní badatel musí vyrovnat s množstvím nových autorských připsání, která od Blažíčkovy doby narostla takřka geometrickou řadou.

Jana Tischerová se tématem barokního sochařství badatelsky zabývá už řadu let. Své působení v Oddělení umělekohistorické topografie Ústavu dějin umění Akademie věd České republiky zúročila ve své první samostatné monografii, v níž zpracovala dílo Františka Ignáce Weisse, vyučence a dědice dílny Matěje V. Jäckela². Tím si částečně připravila půdu i pro následující jäckelovské bádání. Obě knihy Jany Tischerové spolu tvoří obsahový celek. Autorka i nakladatel navázali na starší monografii o Františku Ignáci Weissovi jak po stránce grafické, typografické, tak i strukturou jednotlivých kapitol a jejich názvů. Osobnost Matěje V. Jäckela je čtenáři představena v osmi kapitolách, které se, jak je u podobných uměleckých biografii obvyklé, nejprve zabývají stavem dosavadního bádání a archivními prameny, jež se vztahují k Jäckelovu životu a tvorbě. Autorka na základě široce koncipovaného archivního průzkumu sestavila podrobné Jäckelovo *curriculum vitae*, které doplňuje informacemi o jednotlivých sochařských zakázkách. Čtenáři je zde nastíněn Jäckelův vztah k Horní Lužici, odkud pocházel, jeho relativně rychlé etablování v Praze, rozkvět dílny i tragika závěru sochařova života. Autorka podrobuje nové revizi zejména Jäckelův vztah k jeho hornolužickému rodišti, kam se za svého života vrátil pouze jednou. Tischerová na základě stylové analýzy přesvědčivě dokazuje, že Jäckel nebyl autorem skupiny soch v klášteře cisterciáček v Mariensternu ani hlavního oltáře kostela Nanebevzetí Panny Marie v Kulowě, jak dosud předpokládala starší německá literatura. Ačkoliv Jäckel zakázku v Kulowě přijal, nikdy ji nerealizoval. Jeho vazby k Horní Lužici byly spíše rodinné než umělecké. Jedním z významných přínosů celé kapitoly je nastínění Jäckelových sociálních a komunikačních sítí – do nichž patřila jak řada pražských malířů, sochařů a architektů, tak i představitelů pozoruhodného množství tradičních i nově se prosazujících církevních řádů, včetně kláštera Mariina Hvězda, z jehož panství Jäckel pocházel.

Následující kapitola líčí vývoj pražského barokního sochařství a jeho vliv na Jäckelovo dílo. Zatímco z počátku se autorce daří sledovat umělecké vlivy, které na Jäckela působily, záhy tuto linku opouští a text se omezuje na víceméně izolované biogramy jednotlivých sochařů, které spíše dokreslují uměleckou atmosféru Prahy přelomu 17. a 18. století.

Stěžejní syntetizující kapitola nese název *Dílo M. Jäckela* a autorka se v ní snaží vysledovat hlavní vývojové tendence sochařovy tvorby. Autorka hned v prvních odstavcích představuje dva hlavní zdroje Jäckelova sochařství – domácí realistickou tradici inspirovanou snad Janem Jiřím Bendlem a vrcholně barokní iluzionismus římského berninismu. Tischerová pouze naznačuje hypotézu o Jäckelově vyučení u sochaře Lorenza Tedesca, uvádí ji jaksi mimoděk v rámci výčtu dosavadních názorů na sochařovo školení a dále se touto myšlenkou nezabývá. Pozornost je naopak věnuje zlomovému momentu v Jäckelově tvorbě dvacátých let 18. století, kdy sochař výrazně omezil přímé tvůrčí zásahy do jednotlivých realizací a jejich vyhotovení přenechával svým dílenským pomocníkům, což mělo za následek výrazný kvalitativní propad tvorby. Nakonec autorka obrací pozornost k vlastní Jäckelově dílně, která v závěru sochařova života, kdy mu v Praze ubývalo zakázek, exportovala „jäckelovský sochařský styl“ na český venkov.

Tematika fungování dílny barokního sochaře je pak rozvíjena v další samostatné kapitole. Autorka zde čtenáři velmi obsírně přibližuje problematiku přejímání kompozičních a tvarových schémat, praxi cechovní organizace, proces dílenského školení učňů, způsob práce se vzorníky, grafickými předlohami, bozzetty a modelletty. Stranou nezůstává ani obsahová typologie kontraktů mezi sochařem a objednavatelem či téma materiálů a jejich povrchové úpravy. Na tento rámcový přehled, který je z větší části založen na sekundární literatuře, autorka aplikuje izolované poznatky o fungování Jäckelovy dílny. Pouze v hrubých konturách je naznačena sémantika v řeči jednotlivých kontraktů, kde se často opakují ustálené fráze: „co nejmenněji, po římském způsobu, v čisté a jemné formě, ve stylu dnešního umění.“ Podobně zůstává pouze načrtnuta problematika transferu a instalace hotových soch, ke které se autorce podařilo shromáždit podnětné údaje z praxe Jäckelovy dílny. Z archivních pramenů Tischerová rovněž vytěžila pozoruhodně souvislou řadu informací o výši plateb, které Jäckel za svá díla od objednavatelů obdržel. Až nápadně rozdílné cenové hladiny jednotlivých realizací však autorka dále neinterpretuje a ponechává je v rovině kuriozit. V závěru kapitoly Tischerová rekonstruuje personální složení Jäckelovy dílny, která svého času patřila k největším v Praze. Zde je opět limitujícím faktorem nedostatečná řeč pramenů, která dovoluje poznat pouze hlavní a stálé členy dílny. Autorka pro jejich charakteristiku volí formu krátkých medailonů, v nichž přibližuje stylové souvislosti jejich tvorby a konkrétní realizace.

Nesporné kvality v sobě nese další tematický oddíl *Jäckelovy sochy jako součást vyšších kompozičních celků*. Tischerová zde opět nejprve v obecné rovině nastíní problematiku vývoje barokních oltářních retáblů, aby na tento teoretický základ, který se převážně opírá o výzkumy Mojmíra Horyny, aplikovala vlastní „jäckelovské“ poznatky založené na důkladné znalosti umělekohistorického materiálu. Autorka demonstruje na konkrétních Jäckelových realizacích proměnu vztahů mezi architekturou oltáře a jeho obrazovou složkou. Cílem této postupně se vyvíjející výtvarné i myšlenkové symbiózy je dokonalý a mnohvrstevný účinek, kterým oltář v rámci liturgického prostoru působí na věřícího a formuje jeho zbožnost. Tischerová se však neomezuje pouze na úvahy o vývoji výtvarné formy. Svůj výklad doplňuje četnými exkurzy do problematiky Jäckelovy praktické spolupráce s architekty a truhláři, z jejichž společného úsilí retáblové oltáře vznikaly. V této souvislosti jsou velmi podnětné informace o sochařově dlouholeté spolupráci s Janem Blažejem Santinim nebo s truhlářskou rodinou Dobnerů.

Na kapitolu zabývající se oltářní architekturou organicky navazuje krátké pojednání o vývoji, typologii a symbolické povaze ornamentální výzdoby používané Jäckelovou dílnou. Čtenář tu je na konkrétních případech seznámen se dvěma základními polohami jäckelovské ornamentiky, která se vyvíjí od naturalisticky chápaných akantových rozvilin k páskovému ornamentu. Autorka rovněž sleduje široký rejstřík ornamentálních konstant, které takřka neměnně provázejí celou Jäckelovu tvorbu a jsou charakteristickým projevem dílenského zpracování. Zcela opominuta však zůstává otázka vzor-

² Jana Tischerová: *František Ignác Weiss. Sochař českého pozdního baroka 1690–1756*, Rybka Publishers, Praha, 2007, 328 stran.

níků, příruček a kompendií obsahujících rozmanité ornamentální předlohy, jejichž používání bylo v dílenském provozu obvyklé.

Poslední oddíl syntetické části monografie se zabývá ikonografií Jäckelových děl. Tischerová se zde pokouší v maximální šíři předstříti námětový rejstřík, s nímž sochař a jeho dílna operovali. Sestavení vývojové řady, která zachycuje proměny ikonografických konvencí, je bezpochyby důležitým počinem, pokud ovšem nezůstane u tohoto prvního kroku a badatel se pokusí takto shromážděný materiál interpretovat. Podobně zůstal nevyužit potenciál, který skýtají pasáže zabývající se ikonografií řádových světců. Zejména u těch, kteří byli za Jäckelova života čerstvě kanonizováni nebo se jejich zobrazení objevují v českém prostředí spíše sporadicky, tedy všude tam, kde se sochař nemohl opřít o zžitou zobrazovací konvenci, je možné se tázat po inspiračních zdrojích, ikonografických příručkách, analogiích a vzorech v grafice či malbě, případně po roli, jakou v procesu ikonografického rozvrh hráli řádoví objednatelé.

Stěžejní částí celé monografie je katalog Jäckelových děl, který je zároveň hlavní devizou autorčiny badatelské práce. Rozsah zpracovaného materiálu je beze vší pochybnosti úctyhodný. Tvoří jej sto osmdesát osm hesel, která obsahují i díla Jäckelovi dosavadním bádáním mylně připsovaná. Jsou přehledně a logicky strukturována podle jasně čitelného vzorce, který je u podobných katalogových prací takřka závazný. Zájemce o konkrétní sochařovo dílo autorka provede vyčerpávajícím souhrnem poznatků o materiálu, povrchové úpravě, ikonografii, vývoji atribucí a dataci, jež autorka mnohdy kriticky reviduje a své názory dokládá přesvědčivými argumenty. Každé z hesel je doprovázeno vyloučeným uměleckohistorickým popisem a zařazením do stylového kontextu. Tischerová zde v plné míře zúročila své rozsáhlé znalosti archivního materiálu a čtenáře proto může zavedit do místy velmi podrobných okolností vzniku daného sochařského díla. Díky kvalitně vypracovaným heslům i bohatému obrazovému materiálu vynikne v plné šíři Jäckelův počáteční sochařský vývoj i následné zakonzervování jeho uměleckého názoru v určité stylové rigiditě, která je postupně stále více rozmělněná a transformována zásahy jeho dílenských pomocníků. Devět hesel bohužel autorka *in extenso* nebo jen s drobnými dodatky opět převzala ze své starší monografie o Františku Ignáci Weissovi (katalogová hesla číslo 82, 97, 104, 116, 117, 119, 105, 113, 120 v monografii Matěje V. Jäckela odpovídají heslům číslo 1–10 v katalogu Františka I. Weisse), aniž by na to náležitě upozornila, což zcela zbytečně vrhá špatné světlo na jinak velmi kvalitní práci.

Jan Bouček

Autor je absolvent oborů historie (FF UK) a dějiny křesťanského umění (KTF UK), v současné době doktorand Ústavu českých dějin FF UK.

Více informací o dílech sochaře Jäckela v Praze přinesl ČLV 7-8/2000 (dostupné na <http://stare.luzice.cz/clv/2000/07-08.htm>).

ROZHOVOR

„Chtěla jsem Jäckela prostě napsat“

Rozhovor s PhDr. Janou Tischerovou o monografii M. V. Jäckela

PhDr. Jana Tischerová absolvovala v roce 2000 obor dějiny umění na Filozofické fakultě v Praze u prof. Mojžíra Horyny. V letech 2000–2007 pracovala v Ústavu dějin umění AV ČR, kde se zabývala převážně barokním sochařstvím a historicko-uměleckou topografií. Již v roce 2007 vydala samostatnou monografii František Ignác Weiss, sochař českého pozdního baroka (1690–1756), na kterou navázala o šest let později další vydanou samostatnou prací – monografií o významném barokním sochaři Matěji Václav Jäckelovi (Jakulovi), který pocházel z lužickosrbské rodiny, ale svůj dlouhý a aktivní život prožil převážně v Praze. Recenzi publikace najde čtenář na s. 39.

Hned na začátku se nabízí, paní doktorko, otázka, proč právě Jäckel? Jak se stalo, že jste další práci věnovala původem lužickosrbskému umělci?

Když jsem si kdysi rozmýšlela, jakou budu dělat diplomovou práci, upoutaly mne Weissovy sochy v kostele sv. Kateřiny na Novém Městě Pražském, a tak jsem začala psát práci věnovanou Františku Ignáci Weissovi, kterou jsem později rozšířila a vydala jako monografii.

A Weiss byl Jäckelovým zetěm...

Ano, byl to jeho žák a zeť, a tak jsem se začala vůbec zabývat podrobněji Jäckelovou dílnou a z toho pak vyplynulo, že jsem později začala psát i Jäckelovu monografii.

Dílo je to opravdu rozsáhlé, celá publikace má včetně poznámkového aparátu a obrazového materiálu přes sedm set stran. Dá se tedy předpokládat, že jste na ní pracovala opravdu dlouho.

Náročné bylo spíše všechna místa objet a zdokumentovat všechna díla, a to včetně soch, které byly Jäckelovi mylně přisuzovány. Snažila jsem se opravdu všechny archiválie osobně vyhledat, neboť ti, kteří se Jäckelem zabývali přede mnou, používali zápisky archivářů, nejvíce archiváře Jana Heraina – například Blažiček [Oldřich J. Blažiček; jeho článek Matěj Václav Jäckel, otištěný v *Památkách archeologických roku 1940, je poslední uceleným dílem o Jäckelovi*] vycházel právě z Herainových podkladů. Já jsem šla rovnou k původním pramenům. A i kdybych chtěla zápisky archivářů znovu použít, nebylo by to možné, protože, jak jsem později zjistila, shořely pravděpodobně v roce 1945 při požáru Staroměstské radnice, kde byly uloženy. Povedlo se mi najít archiválie, ze kterých Blažiček vycházel, a pak i další, které na ně navazovaly. Často člověk ani nevěděl, co na něj v archivu „vypadne“ – buď nevypadlo nic, nebo toho vypadlo strašně moc. Byla to někdy trochu věc štěstí a náhody.

A jistě to všechno nestálo jen spoustu času – podpořil někdo vydání vašeho díla, nebo jste ho vydala svépomocí?

To bylo pro mne dost dramatické. Chtěla jsem Jäckela prostě napsat a hlavně vydat, a proto jsem si podala žádost o grant AV ČR – dostala jsem tedy pětiletý grant. Bylo mi ale jasné, že se to za pět let stihnout nedá, tak už jsem na tom několik let předtím pracovala. Tedy, když už jsem měla část hotovou, podala jsem si žádost o grant na vypracování – jenže jsem se pak dozvěděla, že zrušili návazný grant na vydání. Tak jsem si říkala, co budu dělat, pracovala jsem na tom takových let, přece to nezařadím.

Měla jsem tehdy odložené peníze z grantu na delší pobyt v Lužici, kde jsem se chtěla zabývat lužickosrbským sochařstvím – těšila jsem se, že až budu mít práci rozpracovanou do větších podrobností, tak bych na závěr odjela do Lužice. Nakonec jsem musela použít tyto peníze na vydání a pobyt v Lužici zkrátit, byla jsem tam tedy jen s krátkými turistickými výlety; jiným způsobem to prostě nešlo. A část nákladů jsem nakonec zaplatila sama.

Říkala jste, že jste se v Lužici chtěla zabývat sochařstvím. Barokním, nebo obecně?

Chtěla jsem tam hledat nějaké hlubší souvislosti, a to nejen kvůli Jäckelovi. Chtěla jsem tam nějakou dobu pobýt, ale zatím se to nepovedlo. Byla jsem tam sice krátce, viděla jsem to, co jsem potřebovala vidět...

A jaký byl váš plán cesty po Lužici?

Zajímaly mne hlavně cisterciácké kláštery Marienstern [Mariina Hvězda] a Marienthal [Mařidol], a Jäckelovo rodné město Wittichenau [Kulow]... Já tedy teď říkám Wittichenau, protože tak je to psáno v Jäckelově zachovacím listě [dokument, který stvrzoval manželský a katolický původ svého nositele]. Napadlo mě také, že kdyby se v budoucnu dělala nějaká výstava, tohle by byla základní věc, která by na ní měla být, je opravdu nádherná. Je to obrovská plachta, a abych ji vůbec mohla vyfotit, musela jsem ji položit na zem a fotit ji opravdu z výšky.

Jäckelův zachovací list, foto J. Tischerová

Jaké sochařské stopy Jäckel v Lužici vůbec zanechal?

Našla jsem, že v Lužici pracoval Jäckelův žák Jiří Vatter [*sochy pro klášter Marienstern / Mariinu Hvězdu*]. Víme o něm, že pocházel z Kulowa a v Praze působil jako sochařský tovaryš, po vyučení se vrátil domů a založil sochařskou dílnu v Budyšině. Je zajímavé, že Vatter v Praze těžce onemocněl a je zaznamenán jako pacient ve špitálu u Milosrdných.

Jäckel sám v Lužici pravděpodobně nic nevytvořil. Je pouze zmíněn ve spojitosti s jakousi penězokazeckou aférou, popsanou v kulowské kronice faráře Franze Schneidera. Podle této kroniky byl u Jäckela údajně objednan i hlavní oltář kulowského farního kostela Nanebevzetí Panny Marie, který však těžko mohl dělat, protože musel rodné město velmi rychle opustit.

S Lužicí ale ve styku byl, i když pobýval v Praze. Pro Lužický seminář vytvořil i sochu sv. Petra, patrona zdejší kaple – i budyšínské kapituly.

Ta současná socha na průčelí semináře je kopie z roku 1990 a je dost příšerná už jenom kvůli tomu, že má úplně jinou hlavu. Jediná pořádná fotografie původní sochy je ve staré publikaci o pražských domovních znameních [V. V. Štech, *Pražská domovní znamení, Praha 1955*], kde je dobře vidět, jak hlava sochy vypadala. Existují restaurátorské zprávy, které uvádějí, že hlava spadla a roztrhla se o dlažbu. Těž pravá paže, která úplně zvětřela, byla nahrazena pouze náznakově na základě jiných Jäckelových soch.

A myslím, že ve styku s Lužicí byl Jäckel hlavně přes osoby působící v různých kláštřích v Čechách. Zajímavé jsou například Jäckelovy úzké vazby na kulowskou rodinou Peterků. Jeden z příslušníků této rodiny, Jäckelův strýc [Matouš Peterka], ručil za Jäckela na zachovacím listě, další jako velmi vlivný opat premonstrátského kláštera v Chotěšově [Dominik Kristián Peterka] zprostředkoval Jäckelovi velkou zakázku na výzdobu klášterního kostela.

To je zajímavá věc, dočetla jsem se totiž, že Jäckel pracoval na oltáři kostela v Trhových Svinech a že mu tuto zakázku zprostředkoval místní kaplan Jäckel. Byl to také jeho příbuzný?

Jde o kaplana Jiřího Jäckela, o němž víme jen to, že zemřel 1722, ale zda byl Jäckelův příbuzný, to se nepodařilo zjistit.

Je v Jäckelově tvorbě nějaké dílo, které se vám obzvlášť líbí, které máte obzvlášť ráda?

Mám moc ráda kostel sv. Františka u Karlova mostu, pak kostel sv. Josefa na Malé Straně, sochy apoštolů v kostele sv. Ignáce na Novém Městě a také sochy na Karlově mostě, které jsou nádherné – bohužel tam nejsou originály, něco je v Lapidáriu a něco ve vysehradských kasematech. Vůbec krásná a zvláštní je socha sv. Anny na Karlově mostě, zobrazení ženy se staršími rysy tváře. Jäckel ještě dělal ženy staršího a středního věku pro benediktiny v Břevnově, ale ty už nejsou tak veristické, v publikaci jsem to umístila na jednu stránku, aby to bylo vedle sebe. Mimořádné dílo je též nástavec oltáře u svatého Františka, nebesa jsou totiž bílá a udělaná tak, že jimi probleskuje zlatavé světlo přes holubici Ducha Svatého. Chtěla jsem, aby to bylo vidět i na obálce knihy, ale úplně to nevyšlo.

Zdá se, že váš vztah k baroknímu umění je velmi úzký a osobní...

Barokní umění mám velmi ráda od střední školy, kdy jsem začala jezdit na výlety a chodit na vycházky po Praze, které organizovali moji budoucí kolegové PhDr. R. Bařková a PhDr. M. Papík. Když jsem se hlásila na dějiny umění, chtěla jsem dělat barokní architekturu. Bylo však víc lidí, kteří se chtěli zabývat architekturou – a když jsme měli první barokní seminář, chtěli všichni dělat Dientzenhofer a Santiniho, a protože já jsem neprůbojná, tak na mne vyšla Brokoffova jezuitská sousoší na Karlově mostě – a od té doby se s velkým nadšením zabývám barokním sochařstvím.

Narazila jste při studiu archiválií na nějakou zajímavou, nečekanou informaci? Určitě se taková za těch několik let objevila. Vy jste nám vlastně nakonec neřekla, kolik let jste strávila prací na Jäckelově monografii...

Já ani nevím. Než jsem si podala grant, pracovala jsem na tom asi tři roky. Když pak grant skončil, odevzdala jsem ho jako rukopis, a pak jsem si nechala nějaký ten rok na různé korektury, protože pak zjistíte, že nemáte u nějaké archiválie přesně napsané číslo a musíte to zkontrolovat. Tak osm let určitě.

Tak tedy: narazila jste za těch osm let na něco zajímavého, co vám zůstalo v paměti?

Ono toho bylo strašně moc, co mě fascinovalo. Jenže jak toho bylo tolik, tak nevím, co bych teď měla říct. Mě hlavně vždycky potěšilo, že když jsem hledala nějakou archiválii a říkala jsem si, že by tady v tom archivním fondu mohlo něco být, tak se tam nakonec opravdu něco našlo.

Například ale bylo roztomilé jednání o Panně Marii Karlovské; augustiniáni na Karlově si vymysleli, že se podle tehdy velmi populárního Heintschova [*Jan Jiří Heintsch, barokní malíř*] obrazu Panny Marie samodruhé [v kostele Panny Marie a sv. Karla Velikého na pražském Karlově] udělá socha, která bude poutníkům ukazovat cestu na Karlov. Sochu tam nakonec nainstalovali téměř bez vědomí arcibiskupské konzistoře a pak dělali, že o ničem nevědí. Nakonec sochu před zbořením zachránil tehdejší primátor Nového Města Tomáš Crusius, který postavení sochy poloilegálně podporoval už od začátku.

Nebo když jsem hledala archiválie k Českému Krumlovu [*sochy na morovém sloupu na náměstí Svornosti, Jäckelova jediná signovaná práce*], bylo zajímavé sledovat ta jednání a peripetie; než Krumlovští sochu vůbec umístili, jezdili se totiž dívat do Prahy, jak vypadá Bendlova socha [*Jan Jiří Bendl, mariánský sloup na Staroměstském náměstí*], aby to bylo podle ní. Debatovali o materiálu, jaký by měl být, kolik co bude stát – jako kdyby to bylo v dnešní době.

Zajímavé jsou také archiválie kláštera v Želivě, kde se píše, že opat přijal „svého sochaře“ a „udělal s ním malý výlet kvůli rozptýlení ke studánce sv. Haštala“. Tady je vidět, že Jäckel byl příjemný společník, s nímž byla radost si popovídat.

Jäckel také byl, jak bychom dnes řekli, vynikající manažer, který se staral o obživu velké rodiny a dílny. A tak sjednával smlouvy a někdy vymáhal finanční částky a naturálie (většinou sudy piva nebo měřice obilí), dohlížel na učedníky a tovaryše, shromažďoval plastické, kresebné a grafické předlohy, a to hlavně italské, které byly tehdy velmi módní, jezdil si vybírat kámen do lomů, dohlížel na dopravu soch a jejich osazení, ve spolupráci s objednavatelem vypůjčoval levné vozy nebo sáně... A to ještě musel spolupracovat s architekty, truhláři, zlatníky, štafíry [*řemeslník, který polychromoval sochy*], kameníky, kováři, tesaři, kteří připravovali lešení, a zámečníky, kteří vyráběli kladky pro zvedání soch...

Je obdivuhodné, že všechno „ukočíroval“ a jeho dílna prosperovala až do konce dvacátých let, kdy mu vypomáhali krajané a zeť Weiss, a to mu bylo přes sedmdesát let. A to ho ještě musíme obdivovat i proto, že inspiroval své vrstevníky a nejvýznamnější sochaři českého pozdního baroka prošli jeho dílnou jako tovaryši.

Paní doktorko, na čem právě teď pracujete?

Nyní dokončuji publikaci *Pražské hřbitovy, pohřebiště a sepulkrální památky*. Jde o rozsáhlejší soupis, kde bude u každého hřbitova

uvedena historie, umělecko-historický popis, seznam pohřbených, soupis literatury a archivních dokumentů. U dávno zaniklých hřbitovů bude zachycen přehled archeologických výzkumů a nálezů, aby si mohl čtenář udělat představu o pohřebních zvycích a o podobě hřbitova. U existujících hřbitovů jsem se zase snažila o co nejprehlednější popis, podle kterého bude možné památku navštívit. Na závěr publikace jsem též připojila slovníček, který osvětlí některé odborné termíny a dnes již zapomenuté symboly.

Přeji Vám tedy mnoho úspěchů ve Vaší práci a děkuji za rozhovor.

Připravila **Lucie Janovská Kolarovičová**.

Doplněno redakčními poznámkami ve spolupráci s PhDr. J. Tischerovou.

ODJINUD

V časopise *Živá historie* (číslo červenec–srpen 2015, s. 20–24) vyšel rozsáhlý popularizační článek Kláry Stejskalové nazvaný *Země v germánském moři*. Stať věnovaná dějinám Horní a Dolní Lužice byla publikována v rámci cyklu *Ztracené země*, kde se psalo též o Kladsku či Podkarpatské Rusi. Provází ji bohatý obrazový materiál a je podána srozumitelnou, heslovitou formou.

jz

ROZHOVOR

„My ta práva máme a musíme je využívat, jinak jsou zbytečná“

Rozhovor s Borborou Zyndžic, studentkou bohemistiky, která letos na jaře vedla kurz lužické srbštiny v Lužickém semináři

Barboro, prosím, představ se čtenářům Věstníku.

Jsem Lužická Srbka, studuji v Lipsku slavistiku se zaměřením na západoslovanské jazyky. Jako hlavní obor mám češtinu nebo lépe řečeno bohemistiku. Byla jsem teď v Praze na jeden semestr na Univerzitě Karlově.

Říkala jsi mi, že máš také nějakou praxi v rozhlase...

Musím si tu udělat praxi, tak pracuji v německé redakci českého rozhlasu. Tam taky dělám vlastní příspěvky, teď mám příspěvek o Janu Husovi, nebo spíš o muzeu v Kostnici v Německu.

Předpokládám, že jsi katolička, takže téma Jana Husa bylo pro Tebe něco nového.

My jsme se to taky učili ve škole. Teď je 600 let od jeho smrti, a tak jsme měli úkol v rozhlase udělat něco speciálního, speciální příspěvky.

Jaké jsou tvoje studijní plány, až skončíš v Praze?

Vrátím se do Lipska, pak ukončím studium bohemistiky a slavistiky; pak myslím, že půjdu na magisterské studium, ale ještě nevím, jaký obor, jestli bohemistiku nebo slavistiku.

Plánuješ v budoucnosti třeba učit češtinu, polštinu, lužickou srbštinu?

Na učení jsem ještě nemyslela – to bylo v Praze poprvé. Bavilo mě to, ale nevím, jestli bych to dělala celý život. Takhle jako kurz je to super.

Pověz nám prosím, jak se vlastně cítíš. Omlouvám se, jestli bude má otázka nepatřičná, ale pro člena většinového národa je

vždy trochu obtížné pochopit identitu člena menšiny. Takže, jsi Lužická Srbka? Jsi i Němka? Nebo jsi obojí?

V dnešní době se také říká, že někteří se cítí jako Evropané. Tak já se cítím spíš jako Lužická Srbka, pak na druhém místě možná že jsem ze Saska, pak Němka a pak možná jako Evropanka, ale to moc ne.

Cítíš se jako Slovanka? Vnímáš to slovanství, nebo to pro tebe není žádné téma?

Cítím se jako Slovanka, na prvním místě ale jako Lužická Srbka. Ale to slovanství je mi možná bližší než to německví.

Německo je demokratický stát. Jeho obyvatelé mají ten nejširší standard lidských práv v porovnání se zbytkem světa. Máš pocit, že je tu něco, v čem by měla být SRN vůči Lužickým Srbům vstřícnější?

Já jsem se teď zabývala jazykovými právy Lužických Srbů. Máme hodně práv, ale lidé o tom nevědí nebo neznají všechna. U některých těch práv je v zákoně uvedeno, že by to mělo být „podle možnosti“. Takže to právo existuje, ale nemusí být vždycky naplněné. Takže tam by se snad něco mohlo dělat, ale také by sami lidé měli užívat ta práva, která máme.

Dalo by se říci, že je to nějaký dluh Německa vůči Srbům? Nebo jsou to Lužičtí Srbové, kdo na úřadě nemluví lužickosrbsky, protože jim to připadá jednodušší v němčině?

Obojí, myslím. Lužičtí Srbové by měli mluvit lužickosrbsky na úřadech nebo všude, kde je to možné, i když je tam někdo, kdo nemluví lužickosrbsky. Jenže někdy nám přijde hloupé žádat o někoho, kdo mluví lužickosrbsky, nebo o tlumočnicka. Ale my ta práva máme a musíme je využívat, jinak jsou zbytečná.

A ty sama už jsi to někdy vyzkoušela, že jsi na úřadě trvala na tom, že tam budeš mluvit lužickosrbsky a že tedy chceš tlumočnicka, pokud někdo nerozumí?

To jsem ještě neudělala. Na úřadech jsem ještě tak často nebyla, tak jsem ani neměla tolik příležitostí.

Zažila jsi někdy chvíle, kdy jsi cítila, že bude lepší nepoukazovat na to, že jsi Lužická Srbka, i když za jiných okolností bys mluvila v tu chvíli lužickosrbsky, ale raději jsi to nějakým způsobem skryla?

Tak to nevím. Ale když jsem teď v zahraničí, tak neříkám každému, že jsem Lužická Srbka, protože ne každý to pochopí. Ale když mám delší rozhovor, tak to řeknu a také řeknu, kdo jsou Lužičtí Srbové a tak dále. Jsou i lidé, kteří si myslí, že jsme jižní Srbové, a nechápou to. Někdy je zase zajímavé o tom mluvit, je to dost podobné jméno, tak jsem se také seznámila se Srby a Chorvaty.

NDR zanikla před cca 25 lety. Je období NDR a komunismu obecně pro mladé Lužické Srby nějak zajímavé, říká jim něco?

To si nemyslím. Já jsem v té době ještě nežila. Jenom vím, co vyprávěli rodiče nebo ostatní. Jinak to asi takové téma není. Ale myslím, že hranice ještě trochu je. Například nejenom v platech, ale i ve zboží nebo v myšlení, nebo třeba i v jazyce. V němčině je jazykově ještě trochu rozdíl. Ale není to špatné, je to prostě historie.

A pro srbskou společnost je ještě obecně NDR téma, kterou se společnost zabývá?

Myslím, že spíš jen z historického hlediska, protože teď žijeme jinak.

Když jsme u těch „témat“. Co je teď „téma“ pro mladé Lužické Srby, čím teď žijí nejvíce?

To je teď těžká otázka. Já jsem skoro rok nebyla v Lužici. Téma... Co jsem tak slyšela, co se stalo například minulý rok, že mladí Němci provedli nějaké slovní útoky na Srby. Ale to se už teď asi neděje. Ale někdy se objevují protisrbské nálady. Například se objevily zamalované srbské nápisy na obecních tabulích u vesnic.

Kdybys měla vybrat v Lužici jedno místo, které bys chtěla ukázat čtenářům Věstníku, jaké by to bylo?

Jedno místo v Lužici... Myslím, že by měli znát Budyšín. Ale Lužice, to jsou spíš vesnice než města, takže... Nejradši nějaké místo v přírodě v Lužici.

Konkrétně?

Konkrétně – to bych nejspíš doporučila výlet na kole po Lužici – po lužických vesnicích.

Kdyby mělo být jedno takové místo třeba v tom Budyšíně, které bys chtěla ukázat čtenářům Věstníku?

Já bych s nimi šla na most Míru, aby viděli panorama Budyšína, a pak bych šla k michalskému kostelu. Tam je hezký výhled na ten most, je tam hezká atmosféra.

A kdybys měla někomu doporučit jednu lužickosrbskou knihu, která by to byla?

No to záleží na tom, co rád čte. Je například jedna už dost stará kniha – doporučila bych „Lužickosrbské pohádky“.

Tvoje výuka kurzu horní lužické srbštiny probíhala v Lužickém semináři. Pověz, měla jsi nějakou představu o tom, co je to za budovu, než jsi začala učit? Jak na tebe zapůsobila? Máš k ní nějaký vztah? Nebo sis vztah k ní vytvořila?

Já už jsem tam předtím byla. Věděla jsem, jak to tam vypadá. Jinak jsem ale žádný vztah k té budově neměla. Byla jsem tam, ale jinak nic. Ale teď jsem tam byla častěji, tak už možná nějaký vztah je, a ne špatný. (*směje se*)

Studovala jsi na Lužickosrbském gymnáziu v Budyšíně. Pověz nám něco o té škole.

Myslím, že je to dobrá škola, protože je to také jediné hornolužickosrbské gymnázium. Jsme možná tak trochu jako velká rodina, učitele známe všechny. I žáci se všichni znají, zdraví se. Nevím, jestli by to bylo možné na německé škole, i kdyby byla menší. Ale Lužičtí Srbové jsou prostě takoví, že se všichni znají.

Teď studuješ v Lipsku na univerzitě, tak nám pověz něco o studentském životě Lužických Srbů v Lipsku.

Já jsem šťastná, že jsem v Lipsku, protože je tam hodně Lužických Srbů. Máme na koleji pro Lužické Srby jedno nebo dvě patra a jednu klubovnu, kde se scházíme. Je to hezké, když se tam třeba vytáhne harmonika a zazpíváme si.

Plánuješ návrat do Prahy?

Ano, plánuji, ještě nevím, kdy a co tady budu přesně dělat. Mám ale už nějaké nápady. Chci se vrátit.

Děkujeme za rozhovor.

Otázky pokládal Zdeněk Blažek, účastník jazykového kurzu.

ZÁPISNÍK

Milí členové SPL,

případl na mě znovu úkol shrnout, co se událo a děje od vydání posledního čísla Česko-lužického věstníku; je toho nemálo.

V Děčíně byl zřízen klub přátel SPL a jedná se o dalším v Liberci. Pokud máte zájem o nějaký ve svém kraji, obraťte se na předsednictvo.

Díky archiváři Hynkovi Oberhelovi výrazně pokročilo zpracování archivu SPL, v současné době už existuje šest fondů a další vznikají. Daří se zpracovávat pozůstalost Jiřího Mudry a pátera

Josefa Šindara a do konce roku budou fondy SPL přihlášeny jako součást národního archivního dědictví ČR. Rovněž v tomto bodě platí: máte-li doma nějaké dokumenty, o nichž soudíte, že patří k historii SPL nebo sorabistiky u nás, rádi se jich ujmete, stačí se s námi spojit.

Jednáme s nakladatelstvím Domowina o knižním daru pro Hórnikovu knihovnu, v níž zjevně chybí polistopadová srbská i německá produkce. Katalogizace Hórnikovy knihovny výrazně pokročila, zejména části knihovny z pozůstalosti Jiřího Mudry, následovat bude zpracování pozůstalosti pátera Šindara a přítele Vlka.

Pod vedením Ondřeje Šrámků vzniká mediátka Hórnikovy knihovny, v jejímž základu je dar Jurije Luščanského. V tuto chvíli tvoří mediátka především CD a LP s vážnou a lidovou hudbou, rozšiřuje se ovšem nabídka mluveného slova. Spolupráce s budyšinským divadlem pomohla získat záznamy lužickosrbských inscenací z posledních let, díky Ondřeji Šrámkovi pracujeme na rozšíření katalogu hudebního, mluveného slova a pořadů z archivu České televize. O zpřístupnění archivních položek jsme začali jednat rovněž s Českým rozhlasem. Ale také zde budeme vděční za další příspěvky, pokud jimi disponujete.

Část předsednictva oficiálně navštívila Budyšín, kde jednala o spolupráci s předsedou Domowiny Davidem Statnikem a s referentem pro zahraničí a kulturu Clemensem Škodou. Prvním výsledkem jednání je zájem srbské strany pomoci zpřístupnit autorská práva k některým českým filmům kvůli jejich nadabování do lužické srbštiny. Dále se jednalo s dramaturgickým oddělením budyšinského divadla, výsledkem je ucelený plán spolupráce mezi budyšinským divadlem, SPL a některými českými divadelními festivaly a scénami a podpora výměny elévů. První divadelní vystoupení, třebaže prozatím drobné, uvidíte v Praze v listopadu.

Jako každý rok se také letos v **poslední srpnový víkend v Lužickém semináři konají Saské dny**, tentokrát věnované Horní Lužici. SPL se na akci podílí.

Bohužel ale z organizačních důvodů musíme přeložit výlet za slovenskou menšinou do Korutan. Výlet nově plánujeme na jaro 2016.

Snad už mohu prozradit, že z popudu SPL vznikne v České televizi pořad historie.cs, věnovaný Lužici a natáčený v Budyšíně. Před Saskými dny vystoupí zástupce Lužických Srbů v Událostech, komentářích.

Také dalších plánovaných akcí je dost. Sledujte nás na Facebooku, naše tamější stránka je velmi živá a viditelná i pro ty, kteří nejsou na této sociální síti registrováni. Vyplatí se ji sledovat už proto, že se tam třeba ihned dozvíte, že na Lužickém semináři byla konečně nastalo, nikoli jen u příležitosti sorabistických akcí, vyvěšena lužickosrbská vlajka a hrdě vlaje vedle saské, pod českou a evropskou.

Termíny schůzí předsednictva jsou v létě kvůli dovoleným jinak než v obvyklé první pátky v měsíci, v srpnu tedy bude **v pátek 14. srpna od 18 hodin**, jste srdečně zváni. Od září budou vzhledem k množství práce dokonce dvakrát měsíčně: první pátky zůstanou, k nim se přidá třetí středa v měsíci. Přesně budeme informovat na webu a v elektronickém newsletteru.

Co se termínů týče, ještě doplníme, že byla **změněna otevírací doba Hórnikovy knihovny, aktuální je ve středu od 17:00 do 19:00**.

Závěrem dovolte osobní vzkaz: chci poděkovat za možnost na čas schovat v přístřešku Lužického semináře depozitář nakladatelství Teapot. Ačkoli ministerstvo školství s tímto krokem nemělo žádný problém, rozhodli jsme se k poslednímu červenci odejít jinam. Není úmyslem mým ani kolegy Rudolfa Lešky načínat mezi přáteli Lužice hádky. Plnění závazků bude samozřejmě platné rovněž k poslednímu červenci.

V závěru podotýkám, že kdyby kdokoli z vás měl zájem a chut uspořádat pod hlavičkou SPL svou akci či chtěl s organizací některé z chystaných pomoci, budeme za to rádi.

Za vedení SPL Lukáš Novosad

Navazujeme na text Milana Hrabala o projektu v rámci programu Ziel 3/ Cíl 3, který jsme otiskli v ČLV 9/2014, a přinášíme ukázky textů studentů oceněných v literární soutěži tematicky zaměřené na srbskou Lužici, resp. na Čechy z pohledu Lužických Srbů. Tentokrát představujeme čtenářům poslední z textů.

Andrea Nagyová (Gymnázium Varnsdorf, 2. cena)
Bjarnat Krawc

Portrét Bjarnata Krawce
podle grafiky Hanky Krawcec
nakreslil žák Základní školy Jiříkov
(u Rumburku) Bohuslav Dulai.

Konečně doma, říkám si a unaveně sebou „seknů“ na křeslo. Obzvláště nudný den, pár hodin ve škole: „matika“ (fuj!), „tělák“ (dvakrát fuj!) a nakonec ta přednáška! Lužičtí Srbové – fakt „odvaz“! Být tam ještě o pět minut dýl, tak se asi zblázním... „Ale, ale! Zase tak hrozné to být nemohlo!“ povídá mi nějaký muž stojící naproti mně. „Proboha, co tady děláte!“ zaječím hned poté, co se seberu ze země, na kterou jsem spadla, když jsem toho muže uviděla. „Dobry den, jsem Bjarnat Krawc, těší mě.“ Mé myšlenky jsou na pochodu... Bjarnat Krawc? Nepřipomíná mi to něco...? Jasně, jasně, ale co? Najednou mě to trkne: „V-v-yy jste tu by-bydle!“ Panebože, říkám si, to je snad zlej sen! „Ano, správně, bydlel jsem tu po roce 1945.“ Odpoví mi, jako by se nechumelilo.

„Oh! Pardon, zapomněl jsem ti vlastně říci, co tu dělám.“ No, to teda páneček zapomněl! Vloupá se mi do bytu, aby zavzpomínal na starý časy nebo co, říkám si, ale v tom mi dojde, že Bjarnat Krawc je přeci už dávno mrtvý! „Jsem duch a...“ Dál už neposlouchám, protože mi přijde, že jsem se opravdu ocitla v nějaké bizarní noční můře. „Jasně, jste duch minulých Vánoc. Heleďte, pane, když okamžitě odejdete, nebudu volat policii a nikomu nic neřeknu, ano? Tak už běžte!“ Jenže místo toho, aby vyšel ze dveří pryč, projde stěnou! Utíkám do vedlejšího pokoje, kde by podle mých předpokladů nejspíš měl být, tedy vlastně neměl – vždyť ten chlápek prošel stěnou! Vtrhnu do mého pokoje a on opravdu stojí uprostřed místnosti a jeho pas jakoby nic protíná opěradlo mé židle. „Tak, a teď už mi věříš, že jsem duch Bjarnata Krawce?“ ptá se mě. „Ano, už ano,“ odpovídám a říkám si, že jestli je to skrytá kamera, budou ze mě mít lidé hodně velkou srandu. „A co ode mě vlastně chcete?“ Pokládám otázku a doufám, že odpověď nebude jako ve filmech: Peníze nebo život. „Od té doby, kdy jsem se odstěhoval, jezdíval jsem se každý rok podívat, jak to tu vypadá, popovídat si s novými majiteli... Dělám to již spoustu let i po své smrti. A tak jsem teď tady.“ „Tak dobře, jestli nechcete peníze ani můj život, můžeme si klidně povídat, proč ne, že,“ řekla jsem a konečně se trochu uvolnila, i když jsem si stále uvědomovala, že mluvím s duchem. A tak začal vyprávět...

„Narodil jsem se v malé vesnici Jitro v Německu a už od malička jsem měl velice vřelý vztah k hudbě. Snil jsem o tom, že bych mohl být

učitelem hudby, a sen se mi splnil, byl jsem učitelem hudby v Drážďanech v letech 1883–1924. V roce 1901 se mi narodila nádherná dcera Hanka, byla to úžasná malířka! Po nástupu fašismu se ale všechno začalo hroutit, má díla byla zabavována a zakazována. Myslel jsem, že je konec všeho, mé tvorby, prostě všeho. Při bombardování Drážďan jsem přišel o veškerý majetek, cenné rukopisy... A tak jsem se přestěhoval sem, do Varnsdorfu, ještě koncem roku 1945. A ve Varnsdorfu jsem o tři roky později také zemřel...“ A povídal a povídal, připadala jsem si, že jsem zpátky na té přednášce v knihovně, bylo to však mnohem zajímavější, vyprávěl mi různé příhody a „drby“ o slavných lidech, které znal, že Bedřich Smetana měl přezdívku Podmáslí... Dobře, to bylo z toho slabšího soudku, ale chvílemi mě opravdu rozesmál! Jeho mlouvou, vyjadřováním. Pletla jsem si slovíčka, v lužické srbštině některá slovíčka znamenají úplně něco jiného než v češtině, i když znějí stejně! Smáli jsme se spolu s duchem, bezva, to by byl skvělejší název pro komediální sci-fi horor. „Takže co z našeho rozhovoru vyplývá?“ zeptá se mě najednou duch. „To, že mě už nikdy nic nemůže překvapit,“ vydechnu zmoženě, jelikož toho na mě je dneska už vážně moc... „Ne, z toho vyplývá, že na přednáškách se dáva pozor, protože nikdy nevíš, kdy tě navštíví duch Lužického Srba, který náhodou bydlel ve stejném bytě.“ Duch se zasměje a loučí se. Zamíří ke dveřím (překvapivě!) a najednou slyším povědomý zvuk... „Nechcete mi říct, pane, že máte před barákem auto, které právě dálkově odemykáte, že? Sice by mě už nic nepřekvapilo, ale tohle... To už by bylo vážně příliš!“

Tma, pípání auta při dálkovém odemykání... ne, můj mobil! Nahmatám telefon, vytípnu volajícího a „zuchnu“ sebou zpátky do křesla. Pak si vzpomenu na svůj sen, byl to vůbec sen? Rozhlížím se po pokoji, nikde nikdo, úlevně si oddychnu. Byl to jen sen.

Za pět minut už vycházím z domu, připravená setkat se s přáteli. Zavírám branku, kontroluju zhasnutá světla v bytě... Očima sježu pod okno mého pokoje na desku, která tam visí dost dlouho na to, abych ji znala nazpaměť. Ale stejně se na ni podívám, zastavím se, přečtu si ji: Zde žil a tvořil Bjarnat Krawc... Usmívám se...

Z publikace První setkání / Přenje zetkanje / Das erste Treffen, vydané Městskou knihovnou Varnsdorf v roce 2012, editor Milan Hrabal.

OPRAVA

V minulém čísle jsme mylně uvedli, že text literární přílohy byl převzat z publikace *První setkání / Přenje zetkanje / Das erste Treffen* (2012). Správně mělo být uvedeno *Jak to bylo? / Kak to bě? / Wie war es?*, vydané Městskou knihovnou Varnsdorf v roce 2012, editor Milan Hrabal.

SASKÉ DNY

SPL se podílí tímto programem:

V sobotu 29. srpna 2015

- vernisáž výstavy fotografií Rolfa Dvoracka, věnovaných Budyšínu
- světová premiéra animovaného filmu o Pumpotovi
- koncert kapely Młokawka
- čtení Tomasze Nawky v doprovodu překladatele Milana Hrabala

V neděli 30. srpna 2015

- koncert Tomasze Nawky na pravé srbské dudy
- čtení Edwarda Wornara, vedoucího lipské sorabistiky

Detailní program zveřejníme na www.luzice.cz

Česko-lužický věstník vydává Společnost přátel Lužice, U Lužického semináře 90/13, 118 00 Praha 1-Malá Strana, www.luzice.cz, luzice@luzice.cz, ročně v osmi číslech a dvou dvojčíslech nákladem 300 výtisků. Cena 20 Kč.

Redakční rada: vedoucí redaktorka Eliška Papcunová U Santošky 11, 150 00 Praha 5, elispapcunova@gmail.com; zástupkyňe vedoucí redaktorky: Lucie Janovská Kolarovičová, luzice@luzice.cz; členové: Zuzana Bláhová, Radek Čermák, Jan Zdichynec, Štefan Pilát.

Roční předplatné: ČR 200 Kč, zahraničí 20 € (hotově 15 €) bankovním převodem na účet Fio banka, a. s., 2900678633/2010.

Objednávky a stížnosti na nezasilání: Klára Matějčíková, Habartická 1a, 190 00 Praha 9, polackova.klara@seznam.cz, tel. 607 588 684.

Rada se ne vždy ztotožňuje s názory a slohem pisatelů. Za pravdivost odpovídá autor. Nevyžádané rukopisy nevracíme.

MK ČR E 6880. ISSN 1212-0790.